

В. В. ОСКОЛЬСЬКИЙ,
Президент Спілки економістів України,
академік АЕН України, професор

**ЕКОЛОГІЧНО ЧИСТЕ ВИРОБНИЦТВО:
ЕКОНОМІЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ
УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ПРОДУКЦІЇ ***

V. V. OSKOL'S'KYI,
President of the Union of economists of Ukraine,
Academician of the AES of Ukraine, Professor

**ECOLOGICALLY SAFE PRODUCTION:
ECONOMIC AND ORGANIZATIONAL ASPECTS
OF MANAGEMENT OF THE QUALITY OF PRODUCTS**

Проблемам екології та раціонального, бережливого природокористування Спілка економістів України присвячує вже третю конференцію поспіль. Ми розуміємо, що проблема “людина – природа” є нині чи не найважливішою не лише для України, але й для світу в цілому, адже *без чистих продуктів харчування, води і повітря людина існувати не зможе.*

На початку третього тисячоліття земна цивілізація зіткнулася з катастрофічними змінами в довкіллі у зв'язку зі зростанням забруднення атмосферного повітря та Світового океану, збільшенням чисельності населення, зміною клімату, зниженням рівня ґрунтових вод, скороченням посівних площ на душу населення, занепадом рибальства, зменшенням площі лісів і погіршенням їх структури, опустелюванням, втратами генетичного потенціалу рослинного і тваринного світу. Сучасний розвиток людства характеризується небаченим раніше антропогенним навантаженням на “плівку життя”.

Загально визнано, що біосфера Землі деградує, наближаючи тим самим екологічну катастрофу. В умовах ринкової економіки та гонитви за миттєвою вигодою, по-хижацьки виснажуючи надра планети і власноручно посилюючи техногенний тиск на природу, людство дедалі більше втягується в діяльність, яка призводить до руйнації навколишнього природного середовища, без якого життя в цілому стане просто неможливим.

Оскільки ці проблеми не можна вирішити в межах національних кордонів, світова спільнота намагається створити інструменти міжнародної співпраці на шляху глобального управління довкіллям.

Відома заява членів Римського клубу (1968 р.), Кіотський протокол (1997 р.), матеріали Міжнародної конференції ООН з проблем довкілля в Ріо-де-Жаней-

* Виклад доповіді на Всеукраїнській науково-практичній конференції “Екологічно чисте виробництво – основа підвищення якості продукції на товарних ринках України” у форматі VIII Пленуму Спілки економістів України. Рівне, 19 вересня 2013 р.

ро (1992 р.) і саміту “Ріо-1992+10”, що відбувся в Йоганнесбурзі (2002 р.), дали поштовх вирішенню цих нагальних проблем і подоланню глобальних екологічних загроз, але не були переломними в житті земної цивілізації, яка продовжує рухатися до прірви. Не став доленосним і саміт 193 держав, який відбувся в Копенгагені у грудні 2009 р., де вирішувалася доля Кіотських домовленостей після 2012 р.

Найбільш радикальними і результативними виявилися кроки щодо оздоровлення навколишнього природного середовища, зроблені в рамках Кіотського протоколу (1997–2009 рр.). Проте вони викликали глибоке занепокоєння потужних промислових компаній світу, які забруднюють довкілля парниковими газами. Вони розпочали відкриту та приховану інформаційну війну проти дії цього документа після 2012 р. Як наслідок, до попередньо узгоджених домовленостей не приєдналися США, Китай і деякі інші країни.

На особливу увагу заслуговує третій світовий саміт зі сталого розвитку, скликаний ООН у червні 2012 р. в Ріо-де-Жанейро (“Ріо+20”), який прийняв глибокий за змістом підсумковий документ “Майбутнє, якого ми хочемо”. Це була наймасовіша зустріч, у роботі якої взяли участь понад 45 тис. осіб з різних країн світу. Через відсутність консенсусу положення про обов’язкову юридичну силу прийнятого рішення знову не було затверджено, проте ми переконані, що цей спрямований у майбутнє документ вимагає глибокого аналізу та адекватних дій. Відповідним урядовим структурам треба глибоко та професійно осмислити **ініціативу Президента України В.Ф. Януковича щодо необхідності підготовки Екологічної Конституції Землі та створення Світової Екологічної Організації** (ініціатива проголошена на 66-й сесії ГА ООН 22 вересня 2011 р.), продовжувати активну роботу з її просування на сесіях ГА ООН та інших міжнародних форумах, розробити і внести на їх розгляд відповідний проект документа.

Яку ж екологічну ситуацію ми маємо в Україні? Технологічна відсталість ряду галузей, висока енерго- та матеріаломісткість вітчизняної економіки, низький рівень переробки сировини, фізична спрацьованість основних фондів на більшості підприємств України зумовлюють надмірне забруднення довкілля та зниження конкурентоспроможності продукції, негативно впливають на природно-ресурсний потенціал країни, погіршують здоров’я і знижують тривалість життя населення. Лише за останні 22 роки чисельність населення України зменшилася на 6,2 млн. осіб.

За різними показниками, на території нашої країни щороку утворюється від 700 до 800 млн. т відходів. Їх загальний накопичений обсяг сягає 30 млрд. т, з них токсичних – 2,9 млрд. т. В окремих регіонах і містах України, де зосереджено значну кількість гірничодобувних, металургійних, хімічних і нафтопереробних виробництв, граничні рівні забруднення навколишнього природного середовища перевищують норму в рази.

За ступенем небезпечності для здоров’я людини забруднення атмосферного повітря є головним негативним чинником. В Україні практично немає жодного промислового об’єкта, внаслідок виробничої діяльності якого концентрація основних забруднювальних речовин не перевищувала б гранично допустимі показники. Нині функціонує близько 10 тис. об’єктів потенціально підвищеної екологічної та техногенної безпеки. Тільки 15% жителів міст проживають в умовах

незначного забруднення повітря, 52% – помірного, 24% – сильного і 8% – у край сильного забруднення.

Більша частина населення України використовує для життєвих потреб не-якісну воду, що загрожує здоров'ю нації: близько 60% населення споживають воду з Дніпра, 15% – з інших поверхневих джерел, 25% – використовують підземні джерела. Майже всі річкові басейни України є забрудненими або дуже забрудненими. Якість підземних вод унаслідок господарської діяльності також постійно погіршується. З екологічної точки зору вкрай незадовільним є стан підземних вод у Донецькому та Криворізькому регіонах. Водосховища на Дніпрі стали акумуляторами шкідливих речовин.

Основні чинники забруднення ґрунтів – залишки пестицидів і важкі метали, які потрапляють у землю внаслідок виробничої діяльності підприємств паливно-енергетичного комплексу.

Перед економікою України стоять завдання глибокої реструктуризації та оновлення промислового комплексу з метою створення умов для його прискореного технологічного розвитку на основі інновацій, забезпечення виробництва конкурентоспроможної продукції з одночасним зменшенням шкідливого впливу на довкілля. Економічна політика, вважають учені, може бути ефективною лише за умови збереження навколишнього природного середовища в результаті прийнятих рішень у різних галузях економіки.

Починаючи з середини 1990-х років, до забруднених води і повітря додалися й *генномодифіковані продукти харчування*. Їх виробництво стрімко зростає і може вийти з-під контролю людини, знищити біосферу Землі, а потім і саме людство. На жаль, через брак знань і матеріальну зацікавленість багато політиків і навіть деякі вчені активно пропагують застосовувати ГМО у виробництві як найкращий засіб для збільшення обсягів продуктів харчування і боротьби з голодом у ряді регіонів світу.

Тут, на нашу думку, доречно буде процитувати всесвітньо відомого вченого, академіка Російської академії медико-технічних наук, доктора біологічних наук П. Гаряєва, який, виступаючи на з'їзді вчителів у 2011 р., сказав: “Трансгенні продукти, трансгенна інженерія – це порушення всіх мислимих і немислимих законів природи. Наведу конкретний приклад. Широко відомим є експеримент з введення в картоплю гену, відповідального за синтез ферменту, який убиває колорадського жука. Але мало відомо, що підослідні миші, скуштувавши цю картоплю, помирали від раку кишечника. Так і ведемо людство до виродження”.

Світову громадськість, і України в тому числі, турбує швидке поширення ГМ-рослин, масово культивувати які почали в 1996 р. У той період їх обсяги щороку збільшувалися на 1,5 млн. га, у 2012 р. – вони вже займали 170,3 млн. га (понад 10% світових посівних площ) у 28 країнах. Перше місце надійно втримують США, де ГМ-культури вирощують на 69 млн. га, друге – Бразилія (30 млн. га), третє – Аргентина (23,7 млн. га), четверте – Канада (10,4 млн. га), п'яте – Індія (10,4 млн. га ГМ-бавовнику).

За даними департаменту харчової промисловості та сільського господарства Каліфорнії, не менше ніж 70% переробленої продукції в супермаркетах США містять ГМ-компоненти – серед них 93% сої, 86% кукурудзи і 93% бавовнику та рапсу, які висаджено в країні у 2010 р. в результаті генної інженерії. Високі темпи

поширення ГМ-рослин зумовлено підвищеними прибутками фермерів. Однак, наприклад, проведеними дослідженнями в Іспанії встановлено, що не в кожній провінції вирощування таких рослин є вигідним, на них також можна легко “прогоріти”. В ЄС ГМ-культурою є лише стійка до шкідників кукурудза.

Варто зазначити, що закордонні біотехнологічні компанії надто зацікавлені у просуванні трансгенних технологій на ринок України, адже йдеться про чималі гроші. Сьогодні біоіндустрія разом з біофармацевтикою за капіталізацією посідають третє місце серед провідних секторів світової економіки, поступаючись лише банківському та нафтогазовому секторам. Світовий ринок генно-інженерного посівного матеріалу у 2012 р. становив близько 15 млрд. дол. Зрозуміло, що участь нашої держави в “трансгенному клубі” – це додаткові прибутки для закордонних компаній.

Спроби прорватися на нашу землю вже були. Всі пам’ятають картоплю, яку відома ГМ-компанія “Монсанто” наприкінці 1990-х “обкатувала” на українських полях, вирощуючи її одразу в кількох областях. Таку картоплю оминає навіть колорадський жук. На щастя, тоді вітчизняні народні обранці під час розгляду в сесійній залі “провалили” законопроект, який би “включив зелене світло” для її промислового виробництва в Україні.

Аналіз економістів свідчить, що гена інженерія не вирішує питання нестачі продовольства. Нівелювання проблеми голоду за допомогою ГМП – міф, котрий на сьогодні є єдиним аргументом для подальшого розповсюдження такої продукції. Однак і він не витримує ніякої критики. Навіть країни “третього світу”, де існує проблема голоду, називають такі дії не інакше як спробою використати їх території як полігон для випробувань ГМО.

На жаль, до теперішнього часу вчені не дали однозначної відповіді на запитання, чи шкідлива (і наскільки) для вживання модифікована продукція. Але зі збільшенням випуску ГМП та обсягу інформації про неї у ЗМІ зростає опір відносно неї в громадян провідних країн світу, тому дедалі більше держав встановлюють мораторій на імпорт ГМП. Паралельно з цими процесами активно підвищується попит населення на чисту органічну продукцію – в Європі спостерігається справжній бум на неї. За даними Міжнародної федерації органічного руху, ринок екопродуктів зростає на 20% за рік.

Відповідно до Індексу екологічної ефективності, світовим лідером екоруху стала Швейцарія – найбільш непримиренна до ненатуральних продуктів. Чиста екологія та здорове харчування дають позитивний результат: середній вік громадян цієї країни становить 81 рік. Наприклад, завітавши до біомагазину в Берні можна побачити повну лінійку: від овочів і фруктів до екологічно чистого пива.

Активно зростає попит на органічну продукцію і в Україні. Почали з’являтися магазини, де продаються продукти харчування, весь цикл виробництва яких передбачає повну відмову від використання ГМ-компонентів, пестицидів, мінеральних добрив, антибіотиків і гормонів росту, різного роду консервантів, антиоксидантів, ароматизаторів, фарбників, смакових та інших добавок штучного походження. І хоча ціна на такі продукти безпідставно завищена, проте обсяги їх продажів помітно збільшуються. Якщо у 2008 р. екоринок в Україні оцінювався в 5,2 млн. грн., то у 2012 р. він досяг 60 млн. грн., тобто виріс в 11,5 рази.

З кожним роком паралельно збільшуються масштаби ековиробництва і попит на його продукцію. За даними Міжнародної федерації органічного руху (IFOAM), у 2010 р. площі, зайняті екологічно чистим землеробством, досягли 37 млн. га (0,9% сільськогосподарських земель). Країнами-лідерами є Австралія (12 млн. га) та Аргентина (4,18 млн. га). Кількість сертифікованих господарств становить 1,6 млн., які знаходяться в 160 країнах світу.

В Україні органічне виробництво перебуває на етапі активного розвитку, збільшується кількість сільськогосподарських підприємств, які сертифікують свою діяльність згідно з органічними стандартами. Якщо у 2005 р. (за даними ННЦ “Інститут аграрної економіки”) діяло 72 сертифікованих екопідприємства, то у 2011 р. їх кількість збільшилася до 155. Нині загальна площа органічних сільськогосподарських територій становить 270,3 тис. га (22-ге місце у світі), це 0,65% усіх українських сільськогосподарських земель. Наприклад, в Ліхтенштейні та Австрії частка органічних угідь перевищує 20%. В Україні органічним способом вирощують зернові, олійні та бобові культури, а овочі та фрукти — тільки починають.

Більшість українських “органічних” господарств розміщено на території Одеської, Херсонської, Полтавської, Вінницької, Львівської, Тернопільської, Чернігівської та Хмельницької областей. Часто ці господарства є учасниками проектів з упровадження органічного землеробства в Україні та співпрацюють з іноземними компаніями, в першу чергу з Швейцарії та Німеччини. Найвідоміші з органічних господарств — ПП “Агроєкологія” (Полтавська обл.), група компаній “Етнопродукт” (Чернігівська обл.), ТОВ “Галекс-Агро” (Житомирська обл.), “Органічне” господарство “Махаріші” (Херсонська та Миколаївська обл.), ТОВ “Жива земля Потутори” (Тернопільська обл.), “Царський садівник” (Київська обл.).

Формування ринку органічних продуктів харчування в Україні відбувається під дією внутрішніх і зовнішніх чинників. Перші зумовлюють зростання попиту на безпечні та здорові продукти харчування з підвищенням рівня життя населення. Другі спричинені динамічним зростанням світового ринку органічної продукції та зацікавленістю міжнародної спільноти в Україні як у потенційно потужному виробникові такої продукції. За даними ННЦ “Інститут аграрної економіки”, у 2011 р. обсяги продажів органічної продукції становили 55,6 млн. грн. з можливим щорічним приростом у 80–100%. Це всього 0,022% загальної кількості сільськогосподарської продукції, що продається в Україні, тоді як у таких країнах Євросоюзу, як Данія та Австрія, цей показник перевищує 7%.

Інфраструктура ринку органічної продукції ще недостатньо розвинута, тому виробники обмежені в застосуванні маркетингових підходів для просування товарів. Слабкі нормативна база та відповідна система сертифікації створюють на шляху виробників чистої продукції багато труднощів, у тому числі й під час її позиціонування на ринку.

Ще у травні 2007 р. Верховна Рада України прийняла Закон України “Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів”. Однак через відсутність належної організації та відповідного контролю цей вкрай важливий і необхідний Закон виконується незадовільно. В Україні досі немає реальної системи

контролю ГМО на власній території, а також їх єдиного реєстру, грамотного маркування ГМО, ГМП і затверджених методик польових випробувань трансгенних ліній сільськогосподарських рослин. Усі процедури з детекції ГМО, навіть у лабораторіях, які пройшли акредитацію, не ліцензуються, як того вимагає Закон, тому всі висновки перебувають за межами правового поля. Як наслідок – немає маркування, яке вказувало б на вміст від 0,9% ГМ-інгредієнтів у продуктах, як це робиться в країнах ЄС і Росії; з'являються посіви трансгенних культур на території ряду областей (хоча Закон це забороняє); існує “зелена вулиця” для тих, хто завозить у нашу країну ГМО, у тому числі й ніде не зареєстровані. У країні порушуються національні нормативні акти, а також міжнародні зобов'язання (зокрема, Картахенський протокол, Орхуська конвенція), однією зі сторін яких є Україна.

За даними Міністерства аграрної політики та продовольства України, майже 70% наших виробників постачають органічну продукцію за кордон. Вітчизняні екопродукти вивозяться переважно в країни Євросоюзу (Італію, Німеччину, Нідерланди, Швейцарію, Францію), Північну Америку (США і Канаду), Росію, Ізраїль та Японію. Експорт становить близько 80–90%, решта потрапляє на внутрішній ринок як звичайна продукція (незважаючи на те, що вона сертифікована за міжнародними стандартами), і лише 5–10% реалізуються в країні як “органічний продукт”.

Як свідчать дослідження, в Україні вже склались об'єктивні умови для активного формування попиту на екотовари: клієнти готові платити розумну цінову надбавку за високоякісну, корисну та безпечну продовольчу продукцію. Нині її потенціальними споживачами можуть стати близько 5% населення великих міст України та близько 1% середніх, тому що ціни на екопродукти в торговельних мережах сильно завищено. Якщо за кордоном націнка в середньому становить 15–30%, то в Україні вона може сягати 200–300%.

Уряд України намагається підтримувати розвиток органічного виробництва сільськогосподарської продукції. Згідно з Державною цільовою програмою розвитку українського села на період до 2015 р., планується довести обсяг частки екопродукції в загальному обсягу валової продукції сільського господарства до 10%, передбачаються стимулювання ведення органічного сільського господарства, нормування розвитку органічного землеробства та створення системи його сертифікації. Відповідно до Національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища України на 2011–2020 рр., передбачається створення умов для широкого впровадження екологічно орієнтованих та органічних технологій ведення сільського господарства, а також доведення їх використання у 2020 р. до 50% базового рівня. Залишилося лише забезпечити виконання поставлених завдань.

Підвищення якості та безпеки сільськогосподарської сировини і продовольства є пріоритетним завданням, яке вимагає розробки та затвердження національної стратегії в цій сфері. Нині розвиток екологічно чистого виробництва – прогресивна загальносвітова тенденція.

Учені Спільки економістів України на підставі проведених досліджень дійшли висновку, що подальший розвиток органічного виробництва вимагає:

– удосконалення існуючої нормативно-правової бази з питань виробництва органічної сировини та продовольства шляхом прийняття Національної концепції впровадження та розвитку екологічно чистого виробництва в Україні;

– розробки та впровадження у виробництво інноваційних технологій вирощування органічної продукції, забезпечення підготовки фахівців з питань органічного виробництва;

– введення системи економічних підойм і стимулів (субсидування фермерів, які переходять на органічне виробництво, а також агровиробників, які вже займаються вирощуванням екопродукції, пільгове оподаткування, пільгове кредитування, державне страхування);

– створення національного сертифікаційного органу у сфері органічного виробництва;

– сприяння формуванню оптових і роздрібних ринків органічної продукції.

Реалізація стратегії індустріального розвитку вітчизняної економіки на інноваційних принципах, її модернізація та оновлення вимагають тривалого часу і значних інвестицій. Тому в перехідний період трансформації економіки, пов'язаний з широким оновленням парку технологій, потрібен пошук шляхів, які б мінімізували фінансові витрати підприємств для забезпечення ринку екологічно чистою, конкурентоспроможною продукцією та відповідними послугами, а також істотно зменшили негативний вплив на довкілля.

Наївно було б думати, що високотехнологічні виробництва, які зможуть на рівних конкурувати з імпортом, раптом з'являться в Україні. На ринковому шляху не обійтись без державної підтримки інноваційних технологій. Приватний бізнес просто не буде цього робити через занадто великі витрати і ризики. Довгострокові капіталовкладення потрібні суспільству, проте вони обтяжливі для ринку. Тож сподіватися на інноваційну іноземну допомогу — означає проявляти елементарну ринкову безграмотність, адже зрозуміло, що закордонним новаторам не потрібні конкуренти.

Як показує історичний досвід, процеси модернізації завжди супроводжувались активним державним регулюванням. Сьогодні інноваційні процеси вимагають розвинутих інститутів формування і реалізації довгострокової стратегії розвитку, а також системи економічного передбачення та прогнозування. Ці пропозиції СЕУ неодноразово вносила на розгляд і Парламенту, і Президенту, і Уряду України. За останні 20 років у країні практично повністю втрачено систему довгострокового прогнозування на 10, 15 і 20 років. Два роки тому було введено практику короткострокового (2-річного) бюджетного планування, але це ніяк не замінить прогнозування соціально-економічного розвитку країни. Залишаються без уваги переваги програмно-цільового планування.

Ми глибоко переконані, що для забезпечення стабільного, керованого, передбачуваного розвитку економіки України та її регіонів, впровадження і розвитку екологічно чистого виробництва, перш за все, необхідно кардинально підвищити роль держави в системі ринкових відносин на засадах новітніх моделей кон'юнктурного регулювання економіки й економічного зростання з активним впливом на пошук інвестиційної діяльності та формуванням інноваційних форм конкурентоспроможного господарювання. Пропонуємо невідкладно **перейти до державного стратегічного планування (прогнозування) розвитку країни**

на основі загальнодержавної програми стратегічного соціально-економічного розвитку України та її регіонів на довгостроковий період (15–25 років), яка має бути прийнята Верховною Радою України згідно з її конституційними повноваженнями.

Як основа такої програми необхідною є новітня ідеологія економіки знань та інноваційного ділового мислення. Це забезпечить потужний потенціал реальних трансформацій в усіх сферах суспільного життя країни та її регіонів, зорієнтованих на подолання кризових явищ і динамічне зростання економіки в умовах об'єктивних процесів інтеграції господарської системи країни у світовий економічний простір, очікуваного значного посилення конкурентної боротьби на міжнародних ринках у зв'язку з наступним циклом стабілізації та зростання економічної кон'юнктури у глобальному вимірі, а також формуванням нової “зеленої” економіки. Ця програма має стати методологічною базою для розробки середньострокових, п'ятирічних планів-прогнозів соціально-економічного розвитку України, окремих її регіонів, цільових, державних, галузевих і регіональних програм. Формування бюджетів держави та регіонів має відбуватися тільки на основі таких п'ятирічних прогнозів соціально-економічного розвитку України.

Варто сказати, що експерти ООН радять звернути увагу на формування нової “зеленої” економіки, яка передбачає зростання ролі держави та міжнародних органів у економічному регулюванні, створенні умов для розвитку бізнесу на основі нових “зелених” технологій та екологізації індустріальних галузей господарства (узагальнююча доповідь ЮНЕП для представників владних структур, 2011 р.).

Головним завданням сучасної державної політики з упровадження та розвитку в Україні екологічно чистого виробництва має стати створення умов для ефективної роботи товаровиробників усіх форм власності та господарювання, які забезпечують екологічно безпечне виробництво та надання відповідних послуг з урахуванням специфіки природних умов і ресурсного потенціалу кожного регіону. Реалізація цього завдання тісно пов'язана з дією необхідних механізмів управління (правовим, економічним, організаційним, кредитно-фінансовим). Лише діючи комплексно, вони дозволять створити правове поле, нормативну базу та економічну зацікавленість виробників щодо впровадження інноваційних технологій в екологічно чисте виробництво.

Економічними інструментами екологізації економіки є: гнучка податкова та цінова політика, пільгове кредитування, стимулююча система платежів за використанні природні ресурси, бюджетне та альтернативне фінансування, адресне державне субсидування, компенсаційні та стимулюючі виплати за вилучення орних земель з господарського обігу та їх наступне повернення, а також раціональне використання і відновлення водних і лісових ресурсів, стимулювання розвитку екологічно чистого виробництва (малого та середнього) та відповідних послуг тощо.

Економічний механізм екологічно орієнтованого природокористування має доповнюватися такими заходами: широким упровадженням екологічних стандартів якості продукції, ліцензуванням господарського використання територій, економічним моніторингом земельного фонду, водних і лісових ресурсів, екологічною експертизою інвестиційних проектів господарського будівництва із залу-

ченням учених і широкої громадськості, орієнтацією під час проектування на недопущення забруднення довкілля та використання природоруйнівних технологій і засобів праці.

Ми переконані, що для України життєво необхідними є відповідна стратегія і державна програма з упровадження екологічно чистого виробництва, які мають визначати шляхи комплексного вирішення екологічних та економічних проблем, забезпечувати передумови створення ефективної системи сприяння впровадженню суб'єктами господарювання стратегії та методів такого виробництва.

Перехід до “зеленої” економіки та переформатування свідомості суспільства, підвищення духовності людства, збереження екосистеми планети від знищення — це ті проблеми, гострота яких досягла критичного рівня. Окремі локальні кроки вже не дадуть необхідних результатів. Суть їх вирішення — у формуванні державної природоохоронної політики, яка б чітко визначила еколого-економічне партнерство між суб'єктами виробничої діяльності як всередині країни, так і в міжнародній торгівлі, а також у здійсненні активної позиції держави щодо підтримки глобальних екологічних ініціатив. Таким чином, політику екологізації виробництва слід розглядати як складову національної та глобальної безпеки.

Вченими Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, Академії економічних наук України, Спілки економістів України розроблено проект **Національної концепції впровадження та розвитку екологічно чистого виробництва в Україні**. З урахуванням обговорення пропонуємо його схвалити і доручити Президії СЕУ надіслати її Президенту, Парламенту і Уряду України для розгляду та затвердження в установленому порядку.

Матеріал надійшов до редакції 25 вересня 2013 р.
